

UOT 78:378.116

Kəmalə İsmayılova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
AZ 1000, Bakı ş., Üzeyir Hacıbəyli küçəsi, 68
e-mail: i-ismayilov@yandex.ru

TƏLƏBƏLƏRİN PEŞƏ VƏ ŞƏXSİ KEYFİYYƏTLƏRİNİN FORMALAŞMASI PROBLEMİ

Açar sözlər: müasir musiqi pedaqogikası, tələbələr, peşə və şəxsi keyfiyyətlər

Məqalədə musiqi müəlliminin yüksək professional səviyyədə hazırlığı təkcə lazımi bilik, bacarıq və qabiliyyətlərinin əldə olunması ilə deyil, eyni zamanda insan mənəviyyatının əsasını təşkil edən şəxsi, mənəvi dəyərlər kompleksi ilə, fəal yaradıcılığa şövq edən potensial qabiliyyətlər nəzərdən keçirilir. Burada tələbələrin musiqi-pedaqoji hazırlığının professional və şəxsi keyfiyyətlərinin qarşılıqlı və harmonik vəhdətdə olmasının bir problem kimi aktuallığı əsaslandırılır.

Кямаля Исмаилова

ПРОБЛЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ МУЗЫКАЛЬНО- ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ

Ключевые слова: современная музыкальная педагогика, студенты, профессиональные и личные качества

В статье рассматриваются проблемы формирования профессиональных и личных качеств студентов, обучающихся по специальности – учитель музыки. Дается методологическая основа, основные методы исследования.

Исследуются основные показатели деятельности учителя музыки и разрабатывается комплексная методика профессиональной музыкально-педагогической подготовки студентов.

Kamala İsmayilova

THE FORMATION OF PROFESSIONAL AND PERSONAL SKILLS OF STUDENTS MAJORED IN MUSIC TEACHER

Key words: *modern pedagogy, students, occupation and personal abilities*

The article investigates necessity of interaction between music and educator's professional skills, experience and personal characteristics. This interaction also facilitates educator's self-development.

Examines the main performance indicators of a music teacher and develops a comprehensive methodology for professional musical and pedagogical training of students.

Gənc nəslin hazırlığında mühüm funksiya yerinə yetirən ali təhsil sistemi insan fəaliyyətinin (o cümlədən musiqili-pedaqoji fəaliyyət) müxtəlif sahələrindəki professional məsələlərin həllində müxtəlif bacarıq və qabiliyyətlərin formalaşması üçün kifayət qədər yüksək səviyyə tələb edir. Eyni zamanda bu bacarıq və qabiliyyətlərin aramsız surətdə, mütəmadi olaraq təkmilləşdirilməsi də tələb olunan məsələlərdəndir.

Müasir mərhələdə musiqili-pedaqoji təhsil öz inkişaf mərhələsi ərzində yeni yanaşma tərzinə, yeni görüş və baxış bucağına iti bir şəkildə ehtiyac duyur. Müasir təhsildə meydana çıxan yeni yanaşma tərzini, yeni görüş və baxış bucağı yeni dövrün, yeni mərhələnin gerçəklərini əks etdirir: çoxqütblü aləmə, dünyaya üz tutmaq, ona cəhd göstərmək, dünya ilə universal dialoqa girmək, bir şəxsiyyət kimi musiqili-pedaqoji təhsil sahəsində yeni-yeni nailiyyətlər əldə etmək, ümumdünya inteqrasiya prosesi sahəsində vəhdətə nail olmaq məhz belə cəhətlərdəndir.

Professional təhsil dedikdə bu gün aşağıdakı fikri inamla söyləmək olar: "Professional təhsil – insan şəxsiyyətinin təşəkkülü və inkişafının nəticəsidir". Alimlər qeyd edirlər ki, müasir cəmiyyət şəraitində professional təhsilin rolu xüsusi əhəmiyyət kəsb edir, ona görə ki, hər bir insan üçün onun professional təhsili iki formada özünü göstərir. Bunlardan birincisi aşağıdakıdır:

- insanın bir şəxsiyyət kimi özünü təsdiq etməsi və reallaşdırması - insan öz qabiliyyətini və bacarığını ən çox zəhmətdə, əməkdə üzə çıxarır. İnsanın əmək rəşadəti ilk növbədə professional əməkdə özünü göstərir.

- ikinci cəhət isə insanın bir şəxsiyyət kimi bazar iqtisadiyyatı şəraitinə uyğunlaşması, onun sosial müdafiəsi ilə bağlıdır. Burada sabitlik və dayanıqlıq amili, insanın özünün xüsusi mülkiyyəti və bu mülkiyyətə sahibliyi, ona yiyələnməsi əsas rol oynayır. İnsan bir zəhmətkeş, bir subyekt kimi əmək

bazarında öz kapitalına sahiblənir və yaxud sahiblənəcəkdir (Коржыев, Попков, с.12).

Ali təhsilin, o cümlədən musiqili-pedaqoji təhsilin əsas məqsədlərindən biri - professional fəaliyyət üçün şəraitin yaradılmasından, ixtisas artırmadan, yeri gəlincə, yaxud zərurət meydana çıxınca, yenidən ixtisaslaşdırmadan, ixtisası yenidən artırmadan ibarətdir. Bütün bunlar insanın maraq dairəsi, onun bacarıq və qabiliyyətlərindən irəli gələrək ictimai-faydalı əməklə məşğul olmasına şərait yaradır.

Müasir cəmiyyətin həyatında professional təhsilin rolunun gücləndirilməsi onunla şərtləndirilir ki, peşəkar mütəxəssislərin yüksək səviyyədə yetişdirilməsindən ötrü onların ali təhsil müəssisələrində təhsilin səviyyəsi yüksəldilməlidir. Mütəxəssislərin qeyd etdiyi kimi, ali təhsil problemi bu gün müasir təmayüllər arasında ən mühüm yerdədir. İnformasiyalı təhsil elementlərinə keçid, təhsilin daha mütəhərrik və fəal metod və formalarına müraciət olunması, elmi axtarışların, müstəqil işin müxtəlif formaları ilə bağlı problemlərin qoyuluşu - bütün bunların yüksək elmi həllini tapması üçün adı qeyd olunanlar tədris prosesinə aktiv surətdə daxil edilməlidir. Başqa sözlə desək, hazırkı dövrdə professional təhsilə istiqamətlənən çalışqan və fəaliyyətli təmayüllər əsas yer tutur.

Uzun illər ərzində təcrübədən keçən müşahidələr, ümumiləşdirmələr və iş təcrübəsi deməyə əsas verir ki, tələbələrin praktik cəhətdən hazırlıqlı olmamaları müxtəlif səbəblərdən irəli gəlir. Belə səbəblərdən biri – müəyyən sahələrin bir-biri ilə uzlaşmaması, onların əlaqəsizliyi, rabitəsizliyidir. Bu sahələr müştərək şəkildə, “sinergetik” olaraq tələbələrin professional şüuruna təsir etməlidir. Məsələ burasındadır ki, tələbələr öz nəzəri bilik və təcrübələrini musiqili-pedaqoji təcrübə zamanı bilavasitə gerçəkləşdirə bilmirlər.

Tələbələrin nəzəri (bilik) və praktiki (fəaliyyətli) hazırlığının uyğunsuzluğunun səbəblərindən biri də zəruri şəxsi keyfiyyətlərin formalaşdırılmaması və tərbiyə olunmamasından irəli gəlir. Zəruri şəxsi keyfiyyətlər olmadan praktik fəaliyyətin həyata keçirilməsi ya effektsizdir, ya da nəticəsizdir. Praktik pedaqoji fəaliyyətin uğurlu həyata keçirilməsi tələbələrin şəxsi keyfiyyətlərindən birbaşa asılıdır.

Qeyd etmək zəruridir ki, müasir təhsildəki demokratikləşmə və insanpərvərlik ideyaları, müəllim simasında cəmləşmiş bəşəri dəyərlər, insansevərlik – bütün bunlar tələbənin mənəvi inkişafına təsir edir. Lakin bu dəyərlər pedaqogika sahəsinə hələ də geniş inteqrasiya əldə etməmişdir.

Qeyd olunan faktlar təsdiqləyir ki, musiqili-pedaqoji fakültələrin məzunlarının xüsusi şəxsi keyfiyyətə malik olması zəruridir. Xüsusi şəxsi keyfiyyətə malik olmaqla, onlar gələcəkdə öz professional fəaliyyətini təmin

edə biləcəklər.

Pedaqoq-musiqçinin təhsil, tərbiyə və inkişaf funksiyaları musiqi məşğələlərində onun yalnız şəxsi, müsbət keyfiyyətlərinin köməyi ilə inkişaf edə bilər. Musiqili-pedaqoji kadrların professional hazırlıq səviyyəsi hazırkı peşə üçün zəruri olan şəxsi müsbət keyfiyyətlərlə birbaşa bağlıdır. Ali təhsil müəssisələrində onların formalaşmasına diqqətin ayrılmaması pedaqoji fəaliyyətin həyata keçirilməsi zamanı əhəmiyyətli çətinliklər törədir, bəzən isə bacarıqsızlıq və səriştəsizlik yaradır.

Zamanla bu çətinliklər pedaqoji professionalizmin aşağıya doğru enərək, azalmasına, öz peşəsinə qarşı yaradıcı marağın olmamasına və nəhayət, öz vəzifə borcunun formal surətdə yerinə yetirilməsinə gətirib çıxarır.

Buna görə də ali təhsil müəssisələrində tələbələrə pedaqoji ixtisas dərəcəsinin verilməsi onların şəxsi sosial-professional göstəricilərinə zəmanət verməli və xarakterlərinə xas olan zəruri cəhətlərini müəyyənləşdirməlidir.

Musiqili-pedaqoji fakültədə təhsil alan tələbələrlə uzun illər boyu aparılan çoxillik təcrübə göstərir ki, müxtəlif tələbələr ildən-ilə eyni çətinliklərlə rastlaşırlar. Məsələn, onlardan çoxu şagirdlərlə, xüsusən də yeniyetmələrlə ünsiyyət bacarığına malik deyillər. Dərs prosesində şagirdlər arasında öz diqqətini düzgün bölüşdürə bilmirlər. Dərsin ritmik təşkilini dürüst və mütəşəkkil qura bilmirlər. Qeyri-standart vəziyyətlərə, hadisələrin gedişinə və yaxud vəziyyətə hazır deyillər. İştirakçısı olduqları hadisələri dərinlən və obyektiv şəkildə təhlil etməyi bacarmırlar. Bu qüsurların sadalanması pedaqoji təcrübə kursunu tədris edən müəllimlərə çox yaxşı tanışdır.

Ümumilikdə götürsək, musiqi – pedaqoji təhsilin tarixi və nəzəriyyəsi sahəsində əhəmiyyətli nəticələr əldə etmiş müasir elm, bəzi mühüm məsələlərə kifayət qədər zaman ayırmır. Bu mühüm məsələlərdən biri ondan ibarətdir ki, təhsil zamanı tələbələr tərəfindən əldə olunmuş nəzəri biliklər təcrübədə tətbiq olunmur və təcrübədən keçirilmir.

Elmi-nəzəri biliklərlə yanaşı, hər bir tələbə bu və ya digər şəxsi keyfiyyətlərə malik olur. Bu keyfiyyətlər onların musiqili-pedaqoji fəaliyyətinə həm müsbət, həm də mənfi təsir göstərə bilər. Tələbələrin şəxsi keyfiyyətləri çox zaman tədris-təlim prosesindən kənar qalır. Ona görə də tələbələr üçün şəxsi keyfiyyətlərin tərbiyə olunması və formalaşdırılması son dərəcə mühüm və aktualdır.

Hazırkı dövrdə şəxsi istiqamətli təhsil xüsusi aktualıq əldə etməkdədir. Ona görə ki, həyatın bütün sosial və mənəvi sahələrində, xüsusən də təhsil sahəsində baş verən proseslərdən irəli gələrək, global şəkildəyişmələrə məruz qalır. Müasir təhsildə bütün bunların praktik cəhətdən gerçəkləşdirilməsi XXI əsrdə insanların necə olacaqlarından asılıdır.

Tələbələrin professional hazırlığı müəllimi xarakterizə edən cəhətlərin, onun şəxsi potensialının rolu ilə müəyyənləşir. Tələbələrin musiqili-pedaqoji işinin uğuru və səmərəliliyi məhz müəllimdən asılıdır.

Ümumilikdə, çağdaş musiqi təhsili sahəsində aparılan təhlillər göstərir ki, onun inkişafı üçün əsas istiqamətlər aşağıdakılardan ibarətdir:

- musiqi təhsilinin məqsəd, məzmun və metodlarının yenidən mənalandırılması, musiqinin bir incəsənət sahəsi kimi nəzəri dərkinin intensivləşməsi prosesinin, onun təbiətinin polivariantlığının dərk olunması, musiqinin tərbiyəvi və maarifləndirici imkanlarının başa düşülməsi, müxtəlif musiqili-üslub sistemlərinin yanaşı mövcud olmasının, onların qarşılıqlı təsiri və inteqrasiyasının dərk edilməsi və s.

Musiqinin dərk olunmasına, onun intonasiya təbiətinin dərkinə dair musiqiçi-pedaqoqlar tərəfindən tələbələrin məqsədyönlü və səmərəli istiqamətə yönəldilməsi vacibdir. Musiqinin dərk edilməsi ilə bağlı bütün bu cəhətlər müəllim tərəfindən tələbələrə professional musiqi təhsili sistemi ərzində ötürülməlidir.

- musiqiçi-pedaqoqlar tərəfindən tələbələrə bir şəxsiyyət kimi diqqətin artırılması, tələbələrə individual yanaşmanın nəzəri və metodik cəhətdən intensiv surətdə işlənilməsi, tələbələrin musiqi sənəti haqqında təsəvvürlərinin genişləndirilməsini təmin edən ardıcıl istiqamətin yönəldilməsi, bu istiqamətdə musiqi məşğələlərinin düzgün qurulması, bütün qeyd olunanların tələbələrdə müstəqil surətdə formalaşan yaradıcı potensialın artırılması və s.

Pedaqoji prosesin düzgün təşkili zamanı müəllim-pedaqoqlar öz diqqətini tələbələrin peşəkar hazırlığına xüsusi olaraq yönəltməlidirlər. Hər bir müəllim – pedaqoq bu istiqamətdə öz məsuliyyətini dərk etməli və milli musiqi təhsilinin inkişafına müəyyən töhfələr verməlidir. Bütün bu xüsusiyyətlər musiqi müəlliminə olan tələbatı artırır, musiqi təhsili prosesində onun rolunu müəyyənləşdirir, onun peşəkarlığını qabarıq surətdə ifadə edir.

- musiqi məşğələlərinin spesifikasiyasının üzə çıxarılmasına doğru yönəldilmiş intensiv yaradıcı axtarışlar, bu axtarışları digər tədris fənlərindən fərqli xüsusiyyətləri, musiqi sənətinin təbiətinə cavab verərək və onun təbiətindən irəli gələrək, musiqi müəlliminin şagird və tələbələrlə müxtəlif yaradıcı ünsiyyət formaları və s.

- musiqi məşğələlərinin səmərəli və məhsuldar təşkilində musiqi müəlliminin rolunun müəyyənləşdirilməsi, onun peşəkar hazırlıq səviyyəsi və şəxsi keyfiyyətlərinin əhəmiyyəti, musiqi müəlliminin professional musiqi təhsilinin ümumi problemlərinə dair görüşləri və s.

Yuxarıda qeyd olunan cəhətlər müasir çağdaş musiqili-pedaqoji elmində

zəruri sistem yaradaraq, gələcək musiqi müəllimlərinin hazırlığı üçün səmərəli ola bilər.

Elmi yenilik: tələbələrin musiqi-pedaqoji hazırlığının professional və şəxsi keyfiyyətlərinin qarşılıqlı və harmonik vəhdətdə olmasının bir problem kimi aktuallığı əsaslandırılır.

ƏDƏBİYYAT

1. Ağayev Ə.Ə. Pedaqoji fikirimiz: dünənimiz, bu günümüz. Bakı, 2000
2. Rəcəbov O.M. Musiqi və mənəvi tərbiyə. Bakı, 1997
3. Xəlilov V.S. Müəllimin estetik mədəniyyətinin yüksəldilməsi istiqamətləri. Bakı, 1997
4. Fətəliyev X., İsayev İ. "Pedaqoji irsimizdən". Bakı, 1991

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 02.03.2020

Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 15.03.2020

Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 18.06.2020

Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı:

pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru Mələhət Məmmədova

ADPU-nun Elmi Şurasının 15 aprel 2016-cı il tarixli 15 sayılı qərarı ilə çap olunur.